

HANNA SERWIŃSKA
WSP w Bydgoszczy

STUDENCKIE KOŁO NAUKOWE KULTUROZNAWCÓW

Studencki ruch naukowy jest jednym z ważnych elementów procesu dydaktyczno-wychowawczego szkoły wyższej.

Na terenie naszej uczelni, podobnie jak na wielu innych uczelniach w kraju, działa szereg kół naukowych. Jednym z nich jest Studenckie Koło Naukowe Kulturoznawców. Dzieli się ono na trzy sekcje: Zabytkoznawstwa, Wychowania estetycznego i Etnograficzną. Właśnie na tej ostatniej chciałabym skoncentrować swoją uwagę i na jej przykładzie przedstawić jakie formy pracy stosują studenci przy realizacji zamierzonych celów i zadań.

Studenckie Koło Naukowe Kulturoznawców – Sekcja Etnograficzna, powstało w lutym 1985 roku przy Zakładzie Pedagogiki Kulturalno-Oświatowej. Założycielami Sekcji byli studenci ówczesnego II roku Pedagogiki K-O. W ramach przedmiotu „Problemy kultury współczesnej” realizowano m.in. zagadnienia dotyczące kultury ludowej, stąd zainteresowanie etnografią.

Program działania Sekcji, zwanej zamiennie Kołem Etnograficznym, obejmuje cztery główne formy pracy:

- 1) comiesięczne spotkania członków,
- 2) terenowe obozy naukowe,
- 3) wycieczki,
- 4) organizację tematyczną sesji naukowych.

W czasie spotkań członkowie Koła omawiają interesujące ich, wybrane problemy z dziedziny kultury ludowej Słowian, Polski oraz naszego regionu; doskonalą swą wiedzę, opracowują kwestionariusze ankiet do badań terenowych, dzielą się doświadczeniami. Przykładowe zagadnienia, jakie zrealizowano w czasie spotkań, to: geneza Prastłowian i Słowian, kultury archeologiczne na ziemiach polskich, wierzenia Słowian, rozwój osadnictwa z uwzględnieniem naszego regionu, obrzędowość oraz te wszystkie problemy, które nie zostały zrealizowane w ramach zajęć przedmiotowych z uwagi na bardzo małą liczbę godzin (30 w czasie jednego semestru), a które bądź szczególnie zainteresowały studentów, którzy chcieli dogłębnie poznać zagadnienie, bądź też poznanie ich konieczne było do realizacji zamierzonych badań terenowych.

Jeśli chodzi o badania terenowe, to skoncentrowano się głównie na jednym z najbliższych nas położonym regionie etnograficznym, a mianowicie na Borach Tucholskich. Inne regiony, jak np. Kujawy czy Ziemia Dobrzyńska bądź już doczekały się pełnych opracowań, bądź też są systematycznie badane przez Katedrę Etnografii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Literatura etnograficzna dotycząca Borów Tucholskich jest bardzo uboga. Stosunkowo najdokładniejsze penetracje przeprowadził ksiądz Władysław Łęga, poczynając zbierać materiały już w roku 1916, kiedy zatrudniony był jako wikary w Grucznie. Badania jego objęły jednakże tylko obszar byłego powiatu świeckiego w granicach okresu międzywojennego, w tym wschodnią część Borów Tucholskich. Opublikował je w pracy „Okolice Świecia. Materiały etnograficzne” wydanej w 1960 roku. Zawiera ona opis kultury materialnej, społecznej i duchowej badanego terenu.

W 1950 roku w „Sprawozdaniach z czynności i posiedzeń Akademii Umiejętności w Krakowie” ukazało się streszczenie pracy B. Sychty „Kultura materialna Borów Tucholskich”. Sama praca jednakże nigdy nie została opublikowana. Jako nadbitkę z pracy zbiorowej „Tuchola — zarys monograficzny” wydano w 1962 roku w Toruniu, pozycję M. Polakiewicz „Z etnografii powiatu tucholskiego”. M. Znamierowska-Prüfferowa pisała m.in. na temat Borów w publikacji „Województwo bydgoskie, krajobraz, dzieje ...” w rozdziale zatytułowanym „Zarys tradycyjnej kultury ludowej”. Ponadto ukazały się: w 1959 roku obszerny przewodnik turystyczny „Bory Tucholskie” oraz 1980 roku folder J. Umińskiego również zatytułowany „Bory Tucholskie”.

Biorąc pod uwagę tak niewielką liczbę publikacji konieczne wydaje się opracowanie monograficzne kultury ludowej Borów Tucholskich, co studenci Koła Etnograficznego przyjęli za cel główny swych prac naukowych poza zajęciami dydaktycznymi.

Aby taką monografię opracować, należało oczywiście przeprowadzić badania terenowe. W tym celu zorganizowano dotychczas dwa obozy naukowe. Pierwszy 9-dniowy w terminie 22–30 czerwca 1985 roku i drugi 10-dniowy od 20–29 czerwca 1986 roku. Obydwa obozy zlokalizowano w ośrodku wypoczynkowym w Starej Rzece k.Osia, w samym „sercu” Borów Tucholskich.

Według zebranych informacji Stara Rzeka (niemiecka nazwa Altflis) to wieś założona w XIX w. zabudowana w systemie łanowym wzdłuż rzeki Wdy. Osadnictwo rozwinęło się tu za czasów cesarza Wilhelma. Obecnie Stara Rzeka to miejscowość, gdzie mieszkają przeważnie ludzie starzy. Młodszy wyprowadzili się z uwagi na brak perspektyw życiowych (słaba ziemia nie gwarantuje rozwoju rolnictwa, do najbliższego miejsca, do którego dociera pociąg i autobus jest 7 km, stąd brak możliwości dojazdu do pracy w większych ośrodkach).

Dla studentów Koła Etnograficznego jest to idealny teren dla prowadzenia badań.

Prowadząc badania starano się uzyskać informacje od ludzi najstarszych lub od tych, którzy znali opracowywane zagadnienia z przekazu ustnego, drogą tradycji, aby dotyczyły okresu możliwie najodleglejszego. Większość uzyskanych informacji przypada jednakże na początek XX wieku i lata międzywojenne.

W metodzie badań terenowych zastosowano technikę wywiadu sformalizowanego i niesformalizowanego. W wywiadach sformalizowanych posługiwano się kwestionariuszami opracowanymi przez studentów oraz udostępnionymi przez katedrę Etnografii UMK, z którą koło ściśle współpracuje.

Podczas pierwszego obozu przede wszystkim poznawano okolicę, w jakiej przyszło prowadzić badania oraz mieszkających tam ludzi. Na ogół chętnie udzielano informacji, chociaż zdarzały się sporadyczne przypadki, że odmawiano odpowiedzi nie podając przyczyn.

W czasie pierwszego obozu zebrano informacje na następujące zagadnienia:

1. Ogólne wiadomości o wsi i regionie.
2. Związki wsi z lasem, w tym praca w lesie, spławianie drewna rzeką, zbieractwo i ziołolecznictwo ludowe .
3. Rybołówstwo w rzekach i jeziorach.
4. Łowiectwo i ochrona pól przed leśnymi zwierzętami.

Studenci skupieni w kole podzielili się na grupę badaczy i na serwis fotograficzny. Ze wszystkich miejsc pobytu robiono dokumentację zdjęciową, w czym wyróżnił się student Michał Karwowski. W ten sposób utrwalono na kliszach wiele zabytków kultury materialnej. Fotografie stanowią jednocześnie ilustrację do zebranych i opracowanych materiałów.

Aby przedstawić studentom Wydziału Pedagogicznego własny dorobek poobozowy, Koło Etnograficzne zorganizowało w marcu 1986 roku sesję naukową poświęconą kulturze

ludowej Borów Tucholskich. Zaprezentowano zebrane i opracowane materiały, w formie 6 referatów, ilustrując je szeregiem zdjęć, szkiców i rysunków własnoręcznie wykonanych przez studentów. Przygotowując poszczególne zagadnienia zastosowano tło porównawcze Borów Tucholskich z innymi mikroregionami na podstawie literatury i materiałów z archiwum katedry Etnografii UMK.

Oprócz wiadomości ogólnych i specjalistycznych słuchacze mogli poznać także wiele nazw regionalnych i dowiedzieć się na przykład, że ryby łowiono „słampem” który składał się z trzech warstw sieci: o dużych okach, tzw. „gduby” i wewnętrznej o małych oczkach, tzw. „jadra”, które to sieci z góry posiadały „putka” czyli pływaki z kory, a u dołu „grąski” z ołowiu, że niektóre zwierzęta bądź ptaki chwymano w tzw. żelaza czyli „łapice” lub, że tratwy zbijano i wiązano w tzw. „pasy” łączone za pomocą „rytla”, a na „calu” czyli na ostatniej tratwie zamocowane były „szlepry” i „fanki” do hamowania.

Kolejny, drugi obóz zorganizowano w czerwcu 1986 roku. Dla członków koła było to o tyle kłopotliwe, że wszystkie egzaminy sesji letniej musieli zdać w terminie „zerowym”, gdyż z ośrodka wypoczynkowego w Starej Rzece można korzystać dla potrzeb obozu tylko w okresie przed rozpoczęciem turnusów wczasowych, co jednocześnie ogranicza długość pobytu.

Tym razem przebadano także wsie okoliczne: Radańską, Miedzno, Mały Tleń. Pogłębiono wiadomości uzyskane wcześniej, a także zbierano informacje dotyczące obrzędów dorocznych i rodzinnych, zwyczajów, ludowej wiedzy o drzewach i drewnie, podjęto próby badania pożywienia. Serwis fotograficzny nadal robił dokumentację zdjęciową, a ponadto student Paweł Szulc nakręcił film na taśmie 16 mm (po końcowym montażu trwający ok. 25 minut). Na taśmie filmowej, podobnie jak na fotografiach, utrwalono najciekawsze zabytki kultury materialnej, architekturę, eksponaty, niejednokrotnie wyszperane przez badających na strychach, np. oryginalną kierzanekę do ubijania masła, międlicę do łamania włókien lnu, skrzynię wianną, ręcznie malowaną z 1856 r., czy drewniane brony i taczkę, zbudowane bez użycia gwoździ.

W semestrze letnim roku akademickiego 1986/87 planowane jest zorganizowanie kolejnej sesji naukowej i zapoznanie wszystkich zainteresowanych z dotychczasowym dorobkiem naukowym koła. Planowana jest też wystawa fotograficzna obejmująca dorobek Koła.

W wakacje planowany jest kolejny obóz naukowy, gdyż na opracowanie czekają takie problemy jak: folklor, gospodarka, dom i zagroda, w tym rozplanowanie zagród, surowiec i konstrukcja budynków, rozplanowanie i urządzenie wnętrza, a także pogłębienie wiadomości już zdobytych.

Inną formą działalności Koła są wycieczki. W grudniu 1986 roku studenci III i IV roku Pedagogiki Kulturalno-Oświatowej, w tym członkowie Koła Etnograficznego pojechali na wycieczkę dydaktyczną do Poznania i okolic, gdzie zwiedzono m.in. skansen w Biskupinie, Muzeum Kolei Wąskotorowej w Wenecji k.Żnina, poznano zabytki Strzelna. W Puszczykówku zwiedzono muzeum Arkadego Fidlera i Muzeum Przyrodnicze, w Poznaniu Muzeum Instrumentów Muzycznych i szereg zabytków. Niestety, Muzeum Etnograficzne było nieczynne.

Głównym celem niniejszego opracowania było przedstawienie na przykładzie jednego z licznych kół naukowych, jakie formy mogą stosować studenci w swej pracy poza zajęciami dydaktycznymi, aby rozwijać swe zainteresowania, doskonalić i pogłębiać wiedzę, kształtować umiejętności samodzielnego i zespołowego rozwiązywania problemów naukowych.

Nadmienić należy, że program działania realizowany przez Koło Naukowe Kulturoznawców – Sekcję Etnograficzną służy jednocześnie kształtowaniu właściwych postaw ideowych i społecznych studentów: patriotyzmu, humanizmu, społecznej odpowiedzialności, aktywnego

uczestnictwa w życiu grupy, odpowiedniego stosunku do tradycji, wysokiej kultury osobistej. Są to nie bez znaczenia cechy, którymi winien charakteryzować się przyszły pracownik upowszechniania kultury.

BIBLIOGRAFIA

1. „Bory Tucholskie” – *Sport i Turystyka*, Warszawa 1959
2. Łęga W., *Okolice Świecia. Materiały etnograficzne*, Gdańsk GTN 1960
3. Polakiewicz M., *Z etnografii powiatu tucholskiego*, Toruń 1962
4. Sychta B., *Kultura materialna Borów Tucholskich*, W: „Sprawozdania z czynności i posiedzeń Akademii Umiejętności w Krakowie” Tom I 1950
5. Umiński J., *Bory Tucholskie*, Gdańsk KAW 1980
6. Znamierowska-Prüfferowa M., *Zarys tradycyjnej kultury ludowej*, W: *Województwo bydgoskie. Krajobraz, dzieje ...* Bydgoszcz 1965

STUDENTS CULTURE EXPERTS SCIENTIFIC CIRCLE

Summary

This is a report of the activity of the Students Culture Experts Scientific Circle – Ethnographic Section. The forms of activity used by students in scientific movement for realisation their aims have been presented. These forms are also a suggestion of the way in which the students may develop their interests, deepen their knowledge, develop the skills of individual and group scientific problems solving.

DER WISSENSCHAFTLICHE STUDENTENZIRKEL DER KULTURKENNER

Die Zusammenfassung

Die dargestellte Information betrifft den Tätigkeitsbericht des Wissenschaftlichen Studentenzirkels der Kulturkenner – der Ethnographischen Sektion. Es wurden Die Arbeitsformen prasentiert, welche die Studenten in der wissenschaftlichen Tätigkeit für die Realisierung der geplanten Ziele und Aufgaben anwenden. Diese Formen bilden zugleich einen Vorschlag, auf welche Weise die Studenten ihre Interessen ausser didaktischen Veranstaltungen entwickeln können, ihr Wissen vertiefen und vervollkommen, die Fähigkeiten der selbstständigen und kollektiven Lösung von wissenschaftlichen Problemen bilden.